

УДК 81'28:398

М. В. Шарапа,

кандидат філологічних наук, старший викладач
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ВЕРБАЛЬНІ ТА НЕВЕРБАЛЬНІ РЕПРЕЗЕНТАНТИ ТЕМИ ДОБРОБУТУ В СЕРЕДНЬОПОЛІСЬКОМУ ВЕСНЯНОМУ ОБРЯДОВОМУ ТЕКСТІ

У статті розглянуто структуру та семантику обрядових дій першого вигону худоби та великоднього періоду; досліджено міфологічні мотиви, які лежать в основі постановки вербальних та невербальних репрезентантів теми добробуту в середньополіському весняному обрядовому тексті; з'ясовано культурну семантику деяких назв обрядових дій та предметів через встановлення їх взаємозв'язку з одиницями акціонального, реалемного, агентивного, атрибутивного, локативного, темпорального планів змісту та плану станів, почуттів, процесів, явищ, уявлень тощо.

Постановка проблеми. Дослідження середньополіського обрядового тексту весняного циклу як семіотичної цілісності передбачає виділення тем плану змісту, які його формують, що полегшує встановлення семантики вербальних і невербальних одиниць, окремих елементів народного календаря та з'ясування їх походження, витоків формування та розвитку. Семантичну єдність календарної обрядовості, зокрема весняної, зумовлюють міфологічні уявлення, які лежать в основі творення єдиної картини світу.

Значна кількість весняних обрядів спрямована на забезпечення родинного добробуту, який, насамперед, залежав від врожаю; від здоров'я та приплоду худоби; від постійного, закріпленого за окремими календарними датами виконання обрядів сакралізації побутових реалій, які набували символічного значення в процесі їх використання; від виконання заборон як передумови залучення до святкової благодаті; від обміну позитивною святковою енергетикою за допомогою вербальних та невербальних засобів тощо. Тому серед тем плану змісту, які вибудовують цілісний культурний текст весняного календарного періоду, представлена тема *добробуту*, сформована різноплановими вербальними та невербальними одиницями.

Тема *добробуту* тісно пов'язана з темою *плодючості*, оскільки достаток та матеріально-побутове забезпечення селян, насамперед, залежало від урожаю. Здоров'я, приплід худоби також були важливою ланкою в організації добробуту селянина. Так, важливе значення у складі весняної обрядовості має обряд *першого вигону худоби* на пасовище, який найчастіше здійснювали на свято Юрія (6 травня). За народними легендами, цей святий охороняє худобу, допомагає пастухам або карає їх за провини, а також панує над вовками, розподіляє між ними їжу та вказує, яку тварину вони можуть з'їсти [1: 155; 2: 130].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження обрядовості першого вигону худоби у контексті вивчення всього юрїївського циклу весняних календарних обрядів та пов'язаного з ним фольклору здійснила Г. Шаповалова, у складі весняної обрядовості Полісся – Т. Агапкіна. Окремо поліському обряду першого вигону худоби присвячені роботи Г. Плотникової. Актуальним залишається дослідження середньополіської обрядовості усього календарного циклу як цілісної системи та його окремих елементів, встановлення взаємозв'язків позамовних компонентів із мовною номінацією.

Мета статті – розглянути вербальні та різнопланові невербальні одиниці, які репрезентують тему добробуту в середньополіському весняному обрядовому тексті, встановити взаємозв'язок між ними та з'ясувати їх культурну семантику.

У середньополіській весняній обрядовості перший вигін худоби на пасовище найчастіше відбувався на свято Юрія, яке в народній свідомості сприймали як *н' разнік дл'а ху' доби'* (н. п. 27); *с'в'а' тий' Йуреї – це ўже дл'а ху' доб'і* (н. п. 28); *д'л'а ху' доб'і, обер'і гайе вон ху' добу* (н. п. 21). У поясненні щодо приуроченості цього обрядового акту до свята Юрія переважає мотив забезпечення перебування худоби вкупі: *На Йур'їа т'реба об'е' зател'но | в'іпустит' на пасо' | в'іс'ко ху' добу. Йак'шо н'і – то ху' доба не' | буде гле' | д'ет' то' вару, | буде ўте' | кат' (н. п. 36). Йак на Йур'їа | в'іжен' еш, то ху' доба | буде хо' | д'ім' ўс'а ў'м'е'с'ці (н. п. 38). До Йур'їа вер' | б'ічкоўу с'в'аш' ченоўу ви'га' | н' айут ху' добу, шоб у | пол'і ху' доба од' | на д' | ругу гле' | д'ела (н. п. 43). Віднесеність цього обрядового акту до свята Юрія зумовлена також народними уявленнями про те, що Юрій ключами відкриває землю, випускає теплу росу, яка забезпечує плодючість і здоров'я [1: 175; 2: 128; 3: 41; 4: 31]. У середньополіській обрядовій традиції весняний обряд першого вигону худоби характеризується варіативністю, зумовленою різними мотивами його постановки, одним з яких є мотив використання наділеної магiчними властивостями юрїївської роси, зокрема для збільшення кількості молока у корів: *На Йур'їа на | росу в'і' вод' ат ху' добу, шоб ба' | гато да' | вала ко' | роўка моло' ка. Бо це Йуреї' | росу да' | ъе ўже, бла' женстўуе і | сонце'м, і ро' соўу, і во' доўу (н. п. 18).**

Обряд *першого вигону худоби* складається з таких основних елементів: *обхід худоби перед вигонем, биття худоби вербовою гілкою, ритуальне годування, пригощання пастуха та замовляння*, які виконували для забезпечення захисту худоби від усього негативного, надання необхідних життєвих сил, створення сприятливих умов для існування, а в перспективі – сприяння приплоду, а отже, і родинному добробуту. Характерною для початку скотарського циклу є міфологізація ознаки *перший*, яка маркує час та дію, виконану на початку й стає символом всього періоду [5: 204]. Основну мету захисту від

негативного під час обходу худоби реалізовано за допомогою магічних дій із обрядовими реаліями. Так, ритуальне використання яйця під час першого вигону худоби відоме в багатьох слов'янських ареалах. За народними уявленнями, яйце як символ зародження життя є магічним засобом сприяння ситості, здоров'ю, приплоду худоби. В основу уявлень про магічні властивості яйця покладено асоціативне переосмислення форми у вигляді кола як символічної захисної межі. Такі уявлення про яйце відображено у звичаях перед першим вигонем худоби класти яйце під поріг хліва або у ворота двору, перекачувати яйце перед (під) твариною [6: 127-129]. Семантика створення своєрідної захисної межі також відображена в обрядовій дії обходу худоби по колу та ритуальному використанні таких обрядових предметів, як пояс і замок [1: 160; 6: 120-123, 110-112; 7: 233-234]: *Пере"д тим, як в'їгон'їли із од'рини ху'доби, пере"д по'рогом ложац' бо'ханочку х'л'єба, як це си'ре, но'жа і к'расного по'йаса, щоб чере"з е'ти ко'рова пере"сту'п'їла* (н. п. 15). *По'їли с'в'аш'ченої во'дичкої ч'ерез по'яс. За'мочка ложи'ш по той бок по'рога у' хл'є'ї'є і зам'ї'кайеш, а к'л'уч'їка заб'рала у' кар'ман. Це та'ка бу'ла при'к'м'ета, щоб ко'роўка у'же ни'їак'їх у' рокоу' [не знала]. За'мочок там у' хл'є'ї'є ле'жит.* *Ко'роўка пересту'п'їла, а к'л'уч'їк у' кар'ман'ї* (н. п. 46). Серед магічних предметів, які використовували під час обходу худоби перед вигонем, важливе значення мали сіль, великодня свічка та ікона [1: 158-159].

Основним обрядовим предметом у ритуалі першого вигону худоби на пасовище була освячена у Вербну неділю вербова гілка: *вер'ба, вер'б'їнка, с'в'а'та вер'ба, вер'б'їчка с'в'аш'чена* як своєрідне джерело життєдайної сили природи та інструмент її передачі худобі. Майже у всіх слов'ян відомий ритуальний припис повертати цю гілку в оселю чи хлів, щоб сприяти поверненню худоби додому, уникнути втрат у стаді, зберегти худобу від нечистої сили [6: 133]. У Білорусі вербову гілку нерідко втикали в стіну, дах хлівів, а в деяких районах України разом з вербою втикали й свічки, щоб відганяти нечисту силу та відьом [1: 161-162]. Отже, здавна вірили, що освячена верба може зберегти худобу від різних нещасть. Символічне *биття* худоби вербовою гілкою є основним елементом середньополіського обряду першого вигону худоби на пасовище: *В'їга'н'айут' пери'її де'н'ок ху'доби на па'шу то'їу вер'боїу* (н. п. 2). *Ко'рову першїй раз на па'шу вер'боїу вига'н'айут* (н. п. 4). *Ху'доби в'їга'н'айут' ти'м дуб'їком, ти'їейу вер'б'їнкоїу* (н. п. 5). *Вига'н'ал'ї ху'доби вер'боїу, бил'ї ко'рову* (н. п. 6). *Т'реба ко'рову в'їга'н'ат на па'шу то'їейу вер'боїу* (н. п. 8). *В'їга'н'айут' на ул'їу, і па'шла ко'рова, берут' вер'бу, вер'боїу їе в'їга'н'айут'* (н. п. 27). *В'їгоне'ш на па'шу ху'доби, береш с'в'а'ту вер'бу* (н. п. 28). *До Йур'їа вер'б'їчкоїу с'в'аш'ченоїу вига'н'айут ху'доби, щоб у' пол'ї ху'доби од'на д'ругу гле"д'єла* (н. п. 43). *Йур'їа. Це о'б'їчно в'їга'н'айут ко'роўк'ї на па'шу. Вер'б'їчкоїу прага'н'айут ко'роўку* (н. п. 46).

Із традиційними функціями забезпечення багатства, добробуту, удачі в господарстві та приплоду худоби пов'язане магічне значення хліба в ритуалах першого вигону [6: 123-124]. Хліб використовували під час обходу худоби як основний елемент в обряді *ритуального годування* худоби [1: 157-158]. Магічні дії з хлібом під час першого вигону худоби, відомі в різних слов'янських регіонах, досить різноманітні. Так, на Поліссі, перед вигонем худобі дають шматочок паски, випечені на Середохрестя хрестики (печиво у вигляді хреста), також шматок хліба беруть із собою на пасовище та пригощають хлібом пастухів тощо. Звичай обходити навколо череди з хлібом-сіллю, частуючи ним худобу, перед першим вигонем на пашу відомий також у росіян та литовців [8: 36]. У день Юрія під час першого вигону худоби існував звичай пекти зображення тварин як магічний обряд збереження й примноження худоби [9: 39]. У середньополіській культурній традиції поширений звичай перед першим вигонем годувати худобу обрядовим печивом у вигляді хрестика, випеченим на четвертому тижні Великого посту: *Х'рестик'ї та'к'їїе с'х'л'єба, як ко'рову вига'н'айут, да'їут' ко'ров'ї* (н. п. 5). *Х'рестик'ї пе"к'ли, три х'рестик'ї, п'ри'сне т'їсто. Як ко'рову вига'н'айеш – то да'їеш ко'ров'ї, щоб ї'єла* (н. п. 7). *У'середу пек'л'ї п'ро'г'ї, к'лал'ї о'д'їн на одно'го – х'ресци. Т'реба ко'рову за'пасуват' іс'цїм п'їрож'ком* (н. п. 8). *Вип'ї кайуц' х'решч'їкоу' три'. То'вар поч'ї найуц' [виганяти перший раз на пашу] – то х'решч'їка бер'уц' (н. п. 14). Як'шо в'їгон'їл'ї ху'доби на па'шу то'же б'є'руц' за со'боїу хл'єб у' в'їг'ад'ї хре"с'та* (н. п. 15). *Пек'лі хрес'тї, п'ек'лі х'рестик'ї та'к'їїе. Брали'ї о'го і да'вали' ко'ров'ї, як в'їга'н'айем' перв'їй раз* (н. п. 16). *На Х'рес'ц'ї, Середо'пос'ц'є хре"с'ти пе"к'ли, су'ш'їли, то'же ху'доб'ї [давали]. І як в'їход'їт ко'роўка перш'їй раз у' поле [давали], у' хат'ї роз'мочуват' не" да'їут, на па'шу у' во'д'є розмо'ч'їт, да'їєї [корові], щоб во'на з'єла. Їе то'д'є не" за'ч'єп'їт ни" чо'го, не" пага'н'ука, не" ху'доб'їна* (н. п. 18). *Х'рес'ц'ї, Серед'пос'ц'є – то у' нас х'рес'ц'їк'ї п'ек'лі. Да'їє як ко'рову в'їга'н'айут', то у'же да'їут' ко'ров'ї, щоб ко'рова не' б'їла да'шоб до хат'ї їла* (н. п. 21). *Як ко'рову в'їга'н'айут' вес'ноїу у' п'ерв'їй д'єн', то б'є'рут' вер'б'їчку с'в'а'ч'єну, то'го х'рес'тїка ко'роўц'ї од'а'їут, щоб до'бре бу'ло благоп'л'уч'їе* (н. п. 23). *В'їга'н'айут' на ул'їу, і па'шла ко'рова, х'рес'ц'їка то'го, шо пек'лі, в'їгон'ат', да'їут' ко'роўц'ї* (н. п. 27). *Х'рес'ц'їк'ї у'середу п'ек'л'ї. Як вига'н'айеш ху'доби – то да'вал'ї ху'доб'ї тїє х'рес'ц'їк'ї* (н. п. 28). *Ху'доби за'пасувал'ї с' ти'м х'рес'ц'їком* (н. п. 29). *Х'рес'ц'ї, Х'ресна сере"да. Вип'є'кали х'рес'ц'їк'ї. Як в'їга'н'ал'ї ху'доби п'ерв'їй раз на па'шу, да'вали ко'роўц'ї* (н. п. 36). [Хрестики] *ко'ровам да'вали, як ви'гонил'ї на па'шу* (н. п. 39). *Х'рестик'ї пек'лі іс'т'їстечка. Ху'доб'ї да'вал'ї, як в'їга'н'ал'ї на па'шу* (н. п. 46).

Серед значної кількості ритуальних дій, які виконували в перший день вигону худоби, значне місце посідали обряди *пригощання пастуха*, від якого залежало здоров'я, витривалість худоби, і який мав її оберігати: *Іак у ме^н не од^н на ко^л роўка – то йа бе^н ру х^л л'єба од^н р'єжу, д'вє йа йечк'і замо^л тайу – |ето пасту^ху. |Первий раз поч'і найе* (н. п. 14). У багатьох народів пастухам приписували особливі, незрозумілі для простої людини якості, звідси намагання задобрити, пригостити, не образити [10: 94]. Велике значення цей ритуал мав на Поліссі, про що свідчить зафіксований на цій території докладний опис дій під час обдаровування пастухів [11: 335-340]. Звичай пригощати пастуха яйцями, салом або готовою яєчною поширений не тільки на Поліссі, але й у багатьох інших слов'янських регіонах, що пов'язано з магічним значенням яйця як символу плодючості, збереження життя тощо [11: 337].

Обрядові дії першого вигону худоби супроводжували своєрідними магічними звертаннями: *"Т^л дз'і, ко^л рово, ў |чере^нду ро^л гамі^і, а до^н дому – но^л гамі^і"* (н. п. 15). Так, відомий досить різноманітний репертуар закликань, із якими перший раз виганяли в поле худобу: прості ласкаві звертання до худоби, молитовні звертання (найчастіше до Юрія) з проханнями зберегти худобу [12: 19].

Отже, у середньополіських обрядових текстах тема добробуту (мотив тваринництва) реалізована в таких одиницях:

- акціонального плану: перший *вигін* худоби на пасовище – 'ритуальне випроводжання худоби перший раз після зими на пасовище'; символічне *биття* худоби вербовою гілкою – 'залучення худоби до життєдайної сили природи'; *покласти* перед порогом хліб, яйце, ніж, червоний пояс, замок – 'обрядова дія, спрямована на захист худоби від усього негативного'; *годування* худоби обрядовим печивом – 'обрядова дія, спрямована на забезпечення здоров'я, приплоду худоби'; *пригощання* пастуха – 'символічне задобрювання людини, яка повинна оберігати худобу';

- реалемного плану: вербова *гілка* – 'обрядовий предмет, яким виганяють худобу перший раз на пасовище'; *хліб, яйце, ніж, червоний пояс, замок* – 'обрядові предмети-обереги, які кладуть перед порогом, щоб через них переступила худоба, ідучи перший раз на пасовище'; *хліб, яйця* – 'обрядова їжа, якою пригощають пастуха'; *обрядове печиво* – 'обрядова їжа, якою годують худобу перед першим вигоном'; *роса* – 'обрядова реалія, цілющі властивості якої використовують під час першого вигону худоби на поле';

- атрибутивного плану: *перший вигін* – 'ознака, яка зумовлює необхідність виконання обрядових дій'; *юрійська роса* – 'ознака, яка вказує на магічні властивості обрядової реалії'; *вербова гілка* – 'тс'; *свячена вода* – 'тс'; *червоний пояс* – 'тс';

- агентивного плану: *пастухи* – 'персонажі обряду першого вигону'; *худоба* – 'тс';

- локативного плану: *поріг* – 'місце, де використовують обрядові предмети-обереги для створення символічної захисної межі'; *поле* – 'місце, куди виганяють худобу перший раз на пасовище';

- темпорального плану: *на Юрія* – 'період першого вигону худоби'; *зранку* – 'частина доби, коли виганяють худобу';

- плану станів, почуттів, процесів, явищ, уявлень тощо: *уявлення про благословенну росу, яка з'являється на Юрія*.

Усі ці різнопланові невербальні одиниці в обрядовому тексті функціонують поряд із вербальними, часто зумовлюючи їх культурну семантику. Тому встановлення значення та семантичної структури таких назв обрядових предметів, як *хрести, хрестики, хресци, хліб у вигляді хреста* – 'обрядове печиво, випечене на четвертому тижні Великого посту, яке використовують, зокрема, в обрядах першого вигону худоби на пасовище'; *верба, вербинка, свята верба, вербичка священна* – 'освячена на Вербну неділю вербова гілка, якою виганяють перший раз худобу на пасовище' та назв обрядових дій: *виганяти худобу на Юрія, виганяти худобу на пащу, виганяти худобу вербою, випускати худобу на пасовисько, запасувати корову на Юрія, виводити (виганяти) худобу на росу* можливе лише за умов виокремлення невербальних компонентів обрядових текстів та з'ясування міфологічних уявлень, на основі яких вони сформовані.

Тема *добробуту* лежить в основі постановки значної кількості вірувань, пов'язаних із *Великодніми святами*. За народним повір'ям, у цей період відкриваються ворота до раю. Здавна вірили в те, що, хто помре на Великодньому тижні, обов'язково потрапить до раю, стане святим [3: 86; 13: 42]. Одна із найбільш поширених заборон Великодньої ночі – заборона спати цієї ночі – відома майже у всіх східнослов'янських ареалах, найчастіше мотивується християнськими поглядами: спати грішно, бо цієї ночі воскрес Ісус Христос тощо. У середньополіській обрядовій традиції заборона *спати у Великодню ніч* побутує поряд із заборонами *вимикати світло, розстеляти ліжко*, значна кількість інформаторів указує на необхідність наповнення хати світлом, запалення вогню. Інтерпретації цієї заборони мають християнську основу: *бо в церкві йде служба; щоб не пропустити, коли Ісуса Христа будуть будити* [батюшка вперше скаже: "Христос Воскрес"]; *бо Ісус Христос воскрес* та загальнополіську народну основу, пов'язану з мотивом удачі, успіхів у пошуках влітку яєць диких птахів, у збиранні грибів: *Заборо^л на^лос', н'є с^л пал'і*. [Цілу ніч горить свічка]. *Ко^л л'іс' |бат'ко |каже – "Н'є сп'і – до |качки^і |наїдеш, |д'ік'ііе"* (н. п. 14). *Ўноч н'є с^л пал'і. Хто не^н |буде спат – то, |каже, збе^н ре ба^л гато гри^л боу, ку^л б'єлца вивер^л тат' |буде, йі^л йец* (н. п. 29). *Ўс'а^л ношна. Ка^л зал'і, шо хто на Ўс'у^л ношну н'є |буд'є спат', то йак поже^н |не то^л вар у л'єс – з^л наїде |качку* (н. п. 38) [14: 74; 15: 304]. На заході Полісся заборону спати цієї ночі, просто лягати в ліжко або розстеляти його, відповідно до магічної асоціації, пояснюють тим, що у господаря можуть полягти посіви [14: 74], такі інтерпретації заборони

поширені й на Закарпатті [16: 238]. Виконання цих заборон сприяло залученню всіх людей до великодньої благодаті, навіть тих, хто не йшов у цю ніч до церкви. А невиконання заборон сприймали як гріх, як передумову втрати свого щастя: *не^м можна у Великод'ну ніч спат' – гр'іх, т'реба і ти до церкви, можеш ш'час'ця а сво'їе прос'пат'* (н. п. 24). Мотив талану та мотив світла лежить в основі постанов народних уявлень про те, що на Великдень відкриваються закопані скарби та горять яскравим полум'ям, горить золото [15: 304; 17: 54]. У середньополіських обрядових текстах є свідчення про те, що побачити це явище може лише щаслива людина: *Го'рат с'в'єч'к'і, де ко'лис' було ў'л'у'деї' золото, ї за'копували у 'земл'у – там 'буде на Ёс'у'ношну с'в'єч'ка го'рет'. 'Золото во'но ме'^мн'айеца, 'суш'іц':а, осц'і хайе.* [Це можуть побачити не всі, а тільки] *хто щчас'ливий* (н. п. 37).

Продукти, освячені в церкві під час релігійних свят, у народній свідомості були наділені різними магічними властивостями, серед яких була властивість сприяти добробуту окремої людини або родини загалом. Так, на Великдень *к'ром'е паск'і і крашанок осв'єш'чаї' несл'ї'єс'є, шо йєс'ц' у ха'з'аїств'і – сї'р, см'є'тану, 'сало, шоб'єс'є осв'єш'чалос' і шоб'єс'є в'є'лоса* (н. п. 15). Нерідко набір продуктів, які приносили до церкви на освячення, вказував на матеріальне становище родини. На Середньому Поліссі освячені великодні продукти вживали в їжу, важливе значення мало вживання першим освяченого яйця, рідше – паски; ними годували худобу: *окраєць паски з сілля давали корові, яка отелилася; хліб із свяченою сілля давали корові; шкаралупки від освячених яєць давали курам, шоб' неслися* тощо, також ці обрядові предмети були наділені в народній уяві магічними властивостями захищати від негативного: *т'рошк'і паску з'р'єзуємо, остаї'л'айемо 'вісоко на п'є'че, шоб' була паска с'в'а'та ў' хат'і* (н. п. 11); [шкаралупки від освячених яєць] *дер'жат', шоб' Гос'под' зашч'їш'чаї' нас у'с'їх* (н. п. 31); на *Вел'ликде'н' паску нек'л'ї, при'носи'л'ї с'церкви, кру'гом хати об'ходи'л'ї с'пасоч'кої, то'д'є'їє'д'ат* (н.п. 39).

Тема добробуту (мотиви удачі, здоров'я) у середньополіських обрядових текстах представлена такими одиницями:

– акціонального плану: *освячення продуктів* – 'освячення набору продуктів необхідних для життєдіяльності людей з метою забезпечення добробуту сім'ї'; *споживання освячених продуктів* – 'намагання використати цілющі властивості освячених продуктів з метою забезпечення здоров'я на весь рік'; *обмін крашанками із рідними, сусідами* – 'обрядова дія, яку супроводжують побажаннями добра та здоров'я'; *годування освяченими продуктами (або їхніми залишками) худоби* – 'намагання захистити худобу від хвороб та всього негативного на весь рік';

– реалемного плану: *набір освячених великодніх продуктів (крашанка, паска, печене пороса тощо)* – 1) 'символи родинного багатства та добробуту'; 2) 'обереги від усього негативного';

– атрибутивного плану: *освячені продукти* – 'ознака, яка вказує на магічні властивості обрядової реалії';

– локативного плану: *церква* – 'місце, де освячують продукти'; *оселя* – 'місце, де зберігають освячені продукти';

– темпорального плану: *Великодні свята* – 'період виконання обрядів, спрямованих на забезпечення добробуту родини';

– плану станів, почуттів, процесів, явищ, уявлень тощо: *повір'я про те, що на Великдень горить закопане золото; заборона спати у Великодню ніч;*

– вербального плану: *крашанка, святе яйце (яєчко); паска, свята паска; розговлятися* – 'починати їсти скромне після посту, першим – яйце та паску, освячені в церкві'; *христосуватися* – 'бити крашанки, обмінюватися ними, промовляти словесні вітання та цілуватися у Великодні свята'.

Висновки. Тема добробуту, яка поряд з іншими темами плану змісту лежить в основі формування, зокрема, весняних обрядових текстів, має значну кількість вербальних та невербальних репрезентантів, мотиви виникнення та постанов яких можливо дослідити за допомогою комплексного вивчення усіх аспектів їх взаємозв'язку; встановлення відношення між мовною номінацією та позамовними обрядовими компонентами; з'ясування семантики, структури та генезису складових обрядів як цілісної системи.

ОБСТЕЖЕНІ НАСЕЛЕНІ ПУНКТИ

1. Яполоть Костопільський р-н Рівненська обл.
2. Берестя Дубровицький р-н ~.
3. Липки Гошанський р-н ~.
4. Чудель Сарненський р-н ~.
5. Борове Рокитнянський р-н ~.
6. Дроздинь Рокитнянський р-н ~.
7. Глинне Рокитнянський р-н ~.
8. Курчиця Новоград-Волинський р-н Житомирська обл.
9. Заровенка Ємільчинський р-н ~.
10. Комсомольськ Олевський р-н ~.
11. Кишин Олевський р-н ~.
12. Куліші Ємільчинський р-н ~.
13. Стівпинка Олевський р-н ~.
14. Хочино Олевський р-н ~.
15. Копище Олевський р-н ~.
16. Замисловичі Олевський р-н ~.
17. Рясне Ємільчинський р-н ~.
18. Рудня-Жеревці Лугинський р-н ~.
19. Охотівка Коростенський р-н ~.
20. Волошине Лугинський р-н ~.
21. Малахівка Лугинський р-н ~.
22. Совечне Овруцький р-н ~.
23. Мощаниця Лугинський р-н ~.
24. Рижани Володарськ-Волинський р-н ~.
25. Поліське Коростенський р-н ~.
26. Лісівщина Коростенський р-н ~.
27. Гошів Овруцький р-н ~.
28. Пішаниця Овруцький р-н ~.
29. Ігнатпіль Овруцький р-н ~.
30. Стирти Черняхівський р-н ~.
31. Ходаки Коростенський р-н ~.
32. Мелені Коростенський р-н ~.
32. Чернігівка Овруцький р-н ~.
33. Чоповичі Малинський р-н ~.
34. Заньки Радомишльський р-н ~.
35. Піхоцьке Овруцький р-н ~.
36. Селець Народицький р-н ~.
37. Виступовичі Овруцький р-н ~.
38. Розсохівське Народицький р-н ~.
39. Старе Шарно Народицький р-н ~.
40. Лозниця Народицький р-н ~.
41. Пиріжки Малинський р-н ~.
42. Ноздрище Народицький р-н ~.
43. Межирічка Радомишльський р-н ~.
44. Черевач Чорнобильський р-н Київська обл.
45. Дитятки Чорнобильський р-н ~.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Соколова В. К. Весенне-летние календарные обряды русских, украинцев и белорусов XIX – начала XX вв. / В. К. Соколова. – М. : Наука, 1979. – 287 с.
2. Шаповалова Г. Г. Егорьевский цикл весенних календарных обрядов у славянских народов и связанный с ним фольклор / Г. Г. Шаповалова // Фольклор и этнография. Обряды и обрядовый фольклор. – Л. : Наука, 1974. – С. 125–135.
3. Матвеева Н. П. Солнцеворот : праздники, обычаи, предания (Церковно-народный месяцеслов). Научно-популярное издание / Н. П. Матвеева. – К. : Украинский центр духовной культуры, 1995. – 240 с.
4. Чубинський П. Мудрість віків. (Українське народознавство у творчій спадщині Павла Чубинського) : [у 2-х кн.] / П. Чубинський. – Кн. 2. – К. : Мистецтво, 1995. – 224 с.
5. Валенцова М. М. Первый в славянской традиционной культуре / М. М. Валенцова // Признаковое пространство культуры / [отв. ред. С. М. Толстая]. – М. : Индрик, 2002. – С. 192–208.
6. Плотникова А. А. Первый выгон скота в Полесье / А. А. Плотникова // Славянский и балканский фольклор. Этнолингвистическое изучение Полесья. – М. : Индрик, 1995. – С. 108–141.
7. Мороз А. Б. Севернорусские пастушеские отпуска и магия первого выгона скота у славян / А. Б. Мороз // Восточнославянский этнолингвистический сборник. Исследования и материалы. – М. : Индрик, 2001. – С. 232–258.
8. Артюх Л. Ф. Обрядовий хліб у символіці культурно-побутової спільності народів / Л. Ф. Артюх // Народна творчість та етнографія. – 1976. – № 5. – С. 33–37.
9. Пропп В. Я. Русские аграрные праздники. (Опыт историко-этнографического исследования) / В. Я. Пропп. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1963. – 143 с.
10. Токарев С. А. Обычаи, обряды и поверья, связанные с животноводством / С. А. Токарев // Календарные обычаи и обряды в странах зарубежной Европы. Исторические корни и развитие обычаев. – М. : Наука, 1983. – С. 90–97.
11. Плотникова А. А. Угощение пастуха : география обрядовой терминологии / А. А. Плотникова // Український діалектологічний збірник. Кн. 3. – К. : Довіра, 1997. – С. 335–340.
12. Соколова В. К. Заклинания и приговоры в календарных обрядах / В. К. Соколова // Обряды и обрядовый фольклор. – М. : Наука, 1982. – С. 11–25.
13. Максимович М. Дні та місяці українського селянина : [пер. з рос.] / М. Максимович. – К. : Книга Роду, 2002. – 189 с.
14. Агапкина Т. А. Очерки весенней обрядности Полесья / Т. А. Агапкина // Славянский и балканский фольклор. Этнолингвистическое изучение Полесья. – М. : Индрик, 1995. – С. 21–107.
15. Возняк М. Народний календар із Овруччини 50 рр. XIX ст. в записі Михайла Пйотровського / М. Возняк. // Древляни. Збірник статей і матеріалів з історії та культури Поліського краю. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 1996. – С. 291–336.
16. Богатырев П. Г. Магические действия, обряды и верования Закарпаття / П. Г. Богатырев // Вопросы теории народного искусства. – М. : Искусство, 1971. – С. 167–296.
17. Войтович В. Українська міфологія / В. Войтович. – К. : Либідь, 2002. – 664 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Sokolova V. K. Vesenne-letnie kalendarnye obryady russkikh, ukrainsev i belorusov XIX – nachala XX vv. [Spring and Summer Calendar Russian, Ukrainians and Belarusians Rites of the XIX – the early XX Centuries] / V. K. Sokolova. – M. : Nauka, 1979. – 287 s.
2. Shapovalova G. G. Egor'evskiy tsikl vesennikh kalendarnykh obryadov u slavyanskikh narodov i svyazannyi s nim fol'klor [Egor'evskiy Cycle of Spring Calendar Rituals of Slavic People and the Folklore Connected with it] / G. G. Shapovalova // Fol'klor i etnografiya. Obryady i obryadovyi fol'klor [Folklore and Ethnography. Rites and Ritual Folklore]. – L. : Nauka, 1974. – S. 125–135.
3. Matveeva N. P. Solntsevorot : prazdniki, obychai, predaniia (Tserkovno-narodnyi mesyatseslov). Nauchno-populyarnoe izdanie [Sun Cycle : Festivals, Customs, Traditions. (National Church Menology). Popular Science Publication] / N. P. Matveeva. – K. : Ukrainskii tsentr dukhovnyi kul'tury, 1995. – 240 s.
4. Chubyn'skyi P. Mudrist' vikiv. (Ukrains'ke narodoznavstvo u tvorchii spadshchini Pavla Chubyn'skogo) [The Wisdom of the Ages. (Ukrainian Ethnology in the Creative Legacy by Pavlo Chubyn'skyi)] : [u 2-kh kn.] / P. Chubyn'skyi. – Kn. 2. – K. : Mystetstvo, 1995. – 224 s.
5. Valentsova M. M. Pervyi v slavyanskoi traditsionnoi kul'ture [The First in the Slavic Traditional Culture] / M. M. Valentsova // Priznakovoe prostranstvo kul'tury [Attribute Space of Culture] / [otv. red. S. M. Tolstaya]. – M. : Indrik, 2002. – S. 192–208.
6. Plotnikova A. A. Pervyi vygon skota v Poles'e [The First Cattle in the Pasture in Poles'e] / A. A. Plotnikova // Slavyanskii i balkanskii fol'klor. Etnolingvisticheskoe izuchenie Poles'ya [Slavic and Balkan Folklore. Ethno-Linguistic Study of Polesye]. – M. : Indrik, 1995. – S. 108–141.
7. Moroz A. B. Severnorusskie pastusheskie otpuska i magiya pervogo vyгона skota u slavyan [Northern Russian Pastoral Holidays and the Magic of the First Cattle Pasture in the Slavs] / A. B. Moroz // Vostochnoslavianskii etnolingvisticheskii sbornik. Issledovaniya i materialy [Eastern Slavic Ethno-Linguistic Collection. Research and Materials]. – M. : Indrik, 2001. – S. 232–258.
8. Artyukh L. F. Obryadovyi khlіb u symbolitsi kul'turno-pobutovoi spil'nosti narodiv [Ceremonial Bread in the Symbolism of People Cultural and Home Community] / L. F. Artyukh // Narodna tvorchist' ta etnografiya [Folk Art and Ethnography]. – 1976. – № 5. – S. 33–37.
9. Propp V. Ya. Russkie agrarnye prazdniki. (Opyt istoriko-etnograficheskogo issledovaniia) [Russian Agrarian Holidays. (The Experience of the Historical and Ethnographic Research)] / V. Ya. Propp. – L. : Izd-vo LGU, 1963. – 143 s.

10. Tokarev S. A. Obychai, obryady i poveria, svyazannye s zhivotnovodstvom [Rites, Rituals and Beliefs Associated with Animal Husbandry] / S. A. Tokarev // Kalendarskiye obychai i obryady v stranakh zarubezhnoi Evropy. Istoricheskie korni i razvitiye obychaev [Calendar Customs and Traditions in the Countries of Europe Overseas. The Historical Roots and Development of the Rites]. – M. : Nauka, 1983. – S. 90–97.
11. Plotnikova A. A. Ugoshchenie pastukha : geografiia obriadovoi terminologii [Refreshments of Shepherd : the / [Geography of the Ritual Terminology] / A. A. Plotnikova // Ukrainskii dialektologichnyi zbirnyk [Ukrainian Dialectological Collection]. – K. : Dovira, 1997. – Kn. 3. – S. 335–340.
12. Sokolova V. K. Zaklinaniia i prigovory v kalendarskykh obryadakh [Spells in the Calendar Ceremonies] / V. K. Sokolova // Obryady i obryadovyi fol'klor [Rites and Ritual Folklore]. – M. : Nauka, 1982. – S. 11–25.
13. Maksymovych M. Dni ta misiatsi ukrains'kogo selianyina [Days and Months of the Ukrainian Peasant] : [per. z ros.] / M. Maksymovych. – K. : Knyga Rodu, 2002. – 189 s.
14. Agapkina T. A. Ocherki vesennei obriadnosti Polesya [Sketches of the Spring Rites of Polesye] / T. A. Agapkina // Slavianskii i balkanskii fol'klor. Etnolingvisticheskoe izuchenie Polesya [Slavic and Balkan Folklore. Ethnolinguistic Study of Polesye]. – M. : Indrik, 1995. – S. 21–107.
15. Vozniak M. Narodnyi kalendar iz Ovruchchyny 50 rr. XIX st. v zapysi Mykhaila Piotrovs'kogo [Ovruchchyna National Calendar of the 50-es of XIX Century in the Record of Michael Piotrowski] / M. Vozniak // Drevliany. Zbirnyk statei i materialiv z istorii ta kul'tury Poliss'kogo kraiu [Drevlyans. Collection of Articles and Materials on the History and Culture of Polissia]. – L'viv : Institut narodoznavstva NAN Ukrainy, 1996. – S. 291–336.
16. Bogatyriov P. G. Magicheskie deistviia, obriady i verovaniia Zakarpat'ia [Magical Actions, Rituals and Beliefs of Zakarpat'ye] / P. G. Bogatyriov // Voprosy i teorii narodnogo iskusstva [Questions of the Theory of the Folk Art.]. – M. : Iskusstvo, 1971. – S. 167–296.
17. Voitovych V. Ukrayins'ka mifologiiia [Ukrainian Mythology] / V. Voitovych. – K. : Lybid', 2002. – 664 s.

Матеріал надійшов до редакції 06.08. 2013 р.

***Шарпа М. В. Вербальные и невербальные репрезентанты темы благополучия в среднепопелеском
весеннем обрядовом тексте.***

В статье рассмотрены структура и семантика обрядовых действий первого выгона скота и пасхального периода; исследованы мифологические мотивы, которые лежат в основе возникновения вербальных и невербальных репрезентантов темы благополучия в среднепопелеском весеннем обрядовом тексте; выяснена культурная семантика некоторых названий обрядовых действий и предметов с помощью определения их взаимосвязи с единицами акционального, реалемного, агентивного, атрибутивного, локативного, темпорального планов содержания и плана состояния, чувств, процессов, явлений, представлений и т. д.

Sharapa M. V. Verbal and Non-Verbal Topics of Household Well-Being in the Middle Polissya Spring Ritual Text.

Rites is one of the most complex components of the information language of the popular culture, performing the communicative function and is "the text in the semiotic sense", which consists of verbal and non-verbal means of the expression. Units of the culture language is not only verbal symbols, but signs of the different nature – objects, actions, images, and so on, their symbolic value may be identical semantics verbal elements, and can create with it a complex syncretic whole. Not only it keeps culture and a source of the cultural information, but also culture, cultural contexts may maintain and develop the content, the lost language and, therefore, can be a source of the semantic reconstruction. The relevance of the national calendar research is, in particular, to identify the main dominant meaning of the all calendar cycle and its elements, as reflected in its mythological representations of the people of the world picture. The article deals with the structure and semantics of the ceremonies of the first cattle pastures and Easter period, investigates mythological motifs that are in the core of creating the verbal and non-verbal topic representatives of the welfare in the Middle Polissya spring ritual text.

It presents the cultural semantics of some names of ritual actions and objects through putting up their interconnection with the units of action, realm, elliptical, attributive, locative, temporal terms of content and terms of states, feelings, processes, events, ideas and more.